

FÖRDJUPNING

Lönebildningen för lärare

Lärarna har gått från en centraliserad till en individualiserad lönesättningsprocess de senaste 20 åren. Under denna period har förskollärares löner ökat mer än genomsnittet på arbetsmarknaden medan grundskol- och gymnasielärares löner har ökat långsammare. Lönespridningen bland lärarna har inte ökat totalt sett under perioden 1996–2013, även om spridningen har ökat bland förskol- och grundskollärare på senare år. Löneskillnaderna mellan manliga och kvinnliga lärare har minskat över tid. Kvinnor är fortfarande klart överrepresenterade inom förskolan, där löneläget är lägre. Justerat för olikheter i bakomliggande faktorer finns dock inga löneskillnader för lärare anställda i kommunal sektor.

LÄRARNAS LÖNEBILDNING HAR FÖRÄNDRATS ÖVER ÅREN

Sedan början av 1990-talet har den svenska skolan genomgått stora förändringar. Först decentraliserades skolan 1991 när huvudmannaskapet gick från staten till kommunerna. Kommunaliseringen följdes åt av konkurrensutsättning genom friskolereformen 1992, som kraftigt förbättrade möjligheterna för andra än kommuner att driva skolor. Samtidigt infördes det fria skolvälet, som gav eleverna rätt att välja skola. På senare år har professionsaspekten stärkts genom hårdare krav på legitimation.¹⁵⁷ Staten står även bakom reformer som ska göra läraryrket mer attraktivt genom att underlätta lönekarriär. Detta genom Förstelärrarreformen och Lärarlönelyftet.¹⁵⁸

Fram till 1996 sattes lönen efter fasta löneskalor i centrala avtal. Lönen ökade främst med erfarenhet. Efter 1996 ersattes det relativt rigida lönesättande systemet med lokal lönebildning utan individuella garantier (individuell lönesättning). I regel har dock det centrala avtalet ett angivet löneutrymme som träder i kraft om de lokala parterna inte kan komma överens.¹⁵⁹ Lokal lönebildning kan ge större möjligheter till lönedifferentiering som i

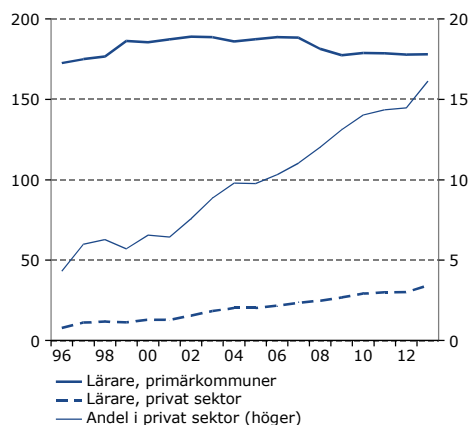
¹⁵⁷ Se 1 kap. 1 §, 2 kap. 13, 16-20 §§, 3 kap. 16 § och 24 kap. 1 § skollagen (2010:800).

¹⁵⁸ Förstelärrarreformen innebär att skolor kan ansöka om bidrag till karriärtjänster för lärare. Personer som kan bli förstelärare är legitimerade lärare, har visat en särskilt god förmåga att förbättra elevernas studieresultat och har ett starkt intresse för att utveckla undervisningen. Enligt skolverket var 3 040 personer, eller ca 1,4 procent av lärarna, antagna som förstelärare i oktober 2013, se Skolverket (2014). Lärarlönelyftet införs 2016 och innebär statligt stöd till löneökningar, utöver de centralt avtalade löneökningarna, som ska riktas till särskilt skickliga lärare och ska fördelas så att det premierar skicklighet och utveckling i yrket. Se Regeringskansliet (2015).

¹⁵⁹ Medlingsinstitutet definierar sju avtalskonstruktioner varav denna konstruktion kallas "Lokal lönebildning med stupstock om utrymmets storlek", se avsnitt 7.2 i Medlingsinstitutet (2015).

Diagram 122 Lärare i primärkommuner respektive privat sektor

Tusental respektive procent

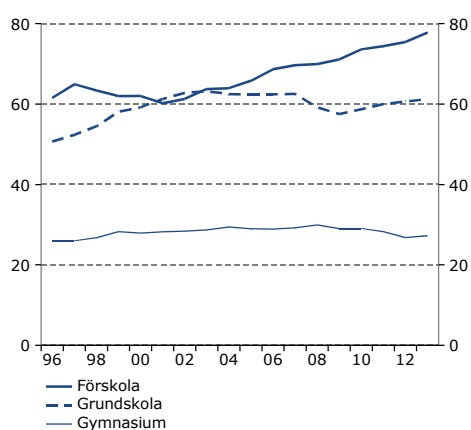

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 123 Antal kvinnliga lärare

Tusental

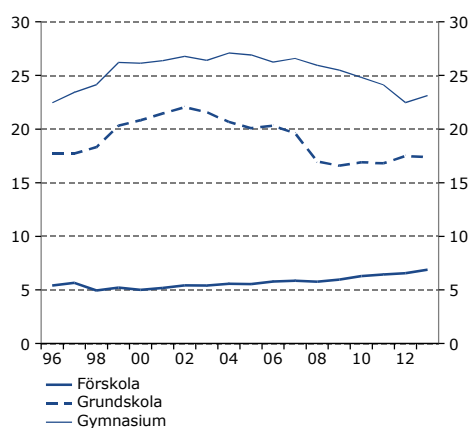

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 124 Antal manliga lärare

Tusental

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

högre grad premierar individuella insatser. I privat sektor är det svårare att beskriva lärarnas avtalsförutsättningar.¹⁶⁰

Denna fördjupning beskriver utvecklingen för lärarnas lönebildning sedan 1990-talets mitt. Med lärare avses här lärare på förskole-, grundskole- och gymnasienivå inom alla sektorer. Syftet är att beskriva hur lönernas nivå och spridning utvecklats. Inledningsvis beskrivs lärarnas sammansättning och hur lönen hänger samman med faktorer som undervisningsnivå, ålder och kön. Därefter studeras hur lärarnas lönenivå utvecklats, med särskilt fokus på en jämförelse med anställda som har motsvarande utbildningsnivå. Avslutningsvis studeras hur lärarnas lönespridning förändrats 1996–2013. Denna fördjupning är ett exempel på hur en övergång till lokal lönebildning påverkar lönestrukturen.

LÄRARNÄR EN HÖGUTBILDAD YRKESKÄR

Under 2013 uppgick antalet anställda lärare (förskol-, grundskol- och gymnasielärare) i primärkommunerna till ca 180 000 personer enligt lönestrukturstatistiken. Därutöver fanns det ca 30 000 anställda lärare i den privata sektorn. Tillsammans utgjorde de därmed ca 5,6 procent av alla anställda i hela ekonomin.¹⁶¹ Andelen lärare i privat sektor har ökat kontinuerligt sedan 1996 (se diagram 122). Kvinnor utgjorde 78 procent av samtliga lärare 2013. Kvinnor utgjorde en kraftig majoritet bland förskollärare och var i klar majoritet bland grundskollärare medan könsfördelningen bland gymnasielärarna var mer jämn (se diagram 123 och diagram 124).

De tre olika lärarkategorierna har alla eftergymnasiala utbildningskrav och det avspeglas också i den uppmätta utbildningsnivån bland lärare. Nio av tio lärare hade eftergymnasial utbildning 2013 medan detta gällde för fyra av tio övriga anställda på arbetsmarknaden (se tabell 17). Statistiken visar inte om lärarna har exakt den utbildning som krävs för att kunna undervisa på respektive skolenivå, det vill säga att en del av dem kan vara så kallat obehöriga.

¹⁶⁰ I privat sektor representeras lärarna i löneförhandlingarna av något av de två stora lärarfacken, men till skillnad mot i offentlig sektor existerar många möjliga arbetsgivarorganisationer som arbetsgivaren (eventuellt) kan ansluta sig till, se Lärarnas riksförbund (2015). På senare år har det funnits avtal i den privata sektorn både med och utan centralt angivna löneökningar. Källa: Annelie Söderberg, förhandlingschef, Lärarnas Riksförbund, maj 2015.

¹⁶¹ Enligt lönestrukturstatistiken.

GYMNASIELÄRARE TJÄNAR MER

Lönefördelningen för lärare skiljer sig åt mellan män och kvinnor (se diagram 125).¹⁶² Som framgår av diagrammet utgjorde kvinnor en stor majoritet av lärarna 2013. Kvinnor har i genomsnitt lägre löner än män. Det beror främst på att förskollärare till mycket stor del är kvinnor. Tabell 15 visar genomsnittslöner för lärare uppdelat på skolform. Lönerna är högre ju äldre eleverna är, det vill säga förskollärare har de lägsta lönerna och gymnasielärare har de högsta.

Tabell 15 Genomsnittslöner för anställda med eftergymnasial utbildning efter yrke

Kronor

År	Kön	Förskol- lärare	Grund- skol- lärare	Gymna- sie- lärare	Alla exkl. lärare
1996	Båda könen	14 200	17 100	18 300	16 100
	Män	14 200	17 400	18 700	17 500
	Kvinnor	14 200	17 100	18 000	14 600
2013	Båda könen	25 900	27 900	29 900	29 400
	Män	24 900	27 500	30 200	31 500
	Kvinnor	26 000	28 000	29 600	27 200

Anm. Avrundat till närmaste 100-tal. Avser heltidsekvivalent grundlön, det vill säga månadslön utan rörliga tillägg och där deltidsanställdas lön räknats upp till heltid.

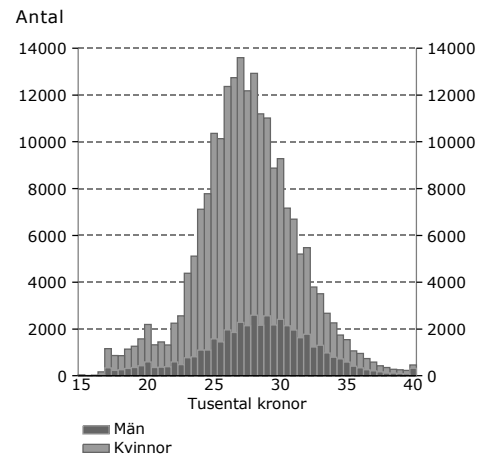
Källa: SCB.

JUSTERAT FÖR YRKE HAR KVINNliga OCH MANLIGA LÄRARE NUMERA LIKA LÖN

Kvinnliga för- och grundskollärare hade högre löner än sina manliga motsvarigheter 2013 (se tabell 15). Men bland lärare totalt sett hade kvinnor i genomsnitt lägre lön än män, ca 4 procent (se tabell 16). Löneskillnaderna mellan kvinnor och män var större i privat än i offentlig sektor. Kvinnor undervisade i högre utsträckning på förskolenivå, där lönerna är lägre, och när hänsyn tagits till skillnader i utbildning, ålder och yrkesinriktning fanns i stort sett ingen löneskillnad kvar mellan kvinnliga och manliga lärare i offentlig sektor (se tabell 16). Könslönesgapet har därmed minskat markant mellan 1996 och 2013.

En högre grad av individuell lönebildning verkar därmed ha gynnat lönerna för kvinnliga lärare i förhållande till manliga lärare. I företrädesvis primärkommunerna är lönerna jämställda med hänsyn tagen till bakomliggande faktorer. Däremot består

Diagram 125 Lönefördelning för lärare 2013

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁶² Diagram 125 visar lönenivåer som inte är korrigerade för utbildning, lärarinriktning eller ålder.

den ojämna antalsfördelningen på förskolenivå, där kvinnor utgör den absoluta majoriteten och där lönenivåerna är lägre.

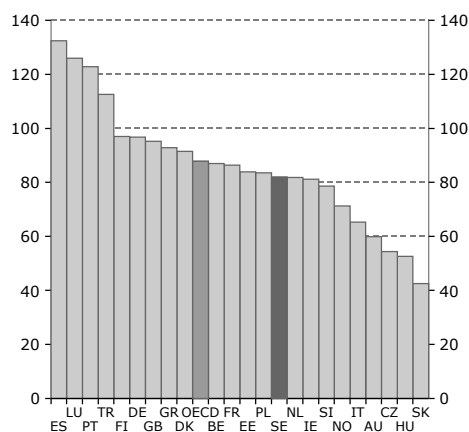
Tabell 16 Löneskillnad mellan kvinnliga och manliga lärare

Procent

	1996	2013
Löneskillnad		
Hela ekonomin	-9,4	-4,0
Primärkommuner	-9,3	-3,5
Privat sektor	-12,3	-6,1
Löneskillnad justerad för samman- sättningseffekter		
Hela ekonomin	-2,2	-0,2
Primärkommuner	-2,0	-0,1
Privat sektor	-5,5	-2,0

Diagram 126 Relativlöner för offentligt anställda mellanstadielärare i OECD-länder, 2012

Lärarlöner i procent av medelvärdet för alla på arbetsmarknaden med eftergymnasial utbildning

Anm. Avser offentligt anställda mellanstadielärare i åldern 25–64 år. BE avser här den flamländska delen av Belgien.

Källa: OECD (2014).

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare. Den beroende variabeln är heltidsekvivalent grundlön, som med hjälp av regressionsanalys förklaras med ålder, utbildningsnivå (högst gymnasial nivå, 2 års eftergymnasiala studier samt minst 3 års eftergymnasiala studier) samt yrke (förskol-, grundskol- eller gymnasielärare). Både den ojusterade och den justerade löneskillnaden avser skillnader i aritmetiska medelvärden, något som möjliggörs då löneekvationerna baserats på en exponentiell specifikation, se fördjupningen "Dekomponering av löneskillnader" i Konjunkturinstitutet (2013).

Källa: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVENSKA LÄRARES RELATIVLÖNER NÅGOT UNDER DET INTERNATIONELLA GENOMSnittET

I ett internationellt perspektiv är relativlönerna, det vill säga gruppens lön i förhållande till andra grupperns lön, för svenska lärare med eftergymnasial utbildning något lägre än genomsnittet i OECD. Diagram 126 visar relativlönerna för mellanstadielärare i ett antal OECD-länder där genomsnittet är 88 procent.¹⁶³ I en majoritet av länderna i jämförelsen är relativlönen för lärare mellan 80 och 100 procent av genomsnittslönen. I länder där lärare har höga relativlöner i denna jämförelse tjänar lärare omkring 120 procent av genomsnittslönen, och i vissa länder under 50 procent. I Sverige tjänar en mellanstadielärare i genomsnitt 82 procent av den genomsnittliga lönen för personer med mot-

¹⁶³ AU (Österrike), BE (Belgien), CZ (Tjeckien), DE (Tyskland), DK (Danmark), EE (Estland), ES (Spanien), FI (Finland), FR (Frankrike), GB (Storbritannien), GR (Grekland), HU (Ungern), IE (Irland), IT (Italien), LU (Luxemburg), NL (Nederländerna), NO (Norge), PL (Polen), PT (Portugal), SE (Sverige), SI (Slovenien), SK (Slovakien). Alla länder som ingår i OECD-snittet i diagrammet redovisas inte i diagrammet. Se tabell D3.1. i OECD (2014).

Förutom lönen så finns det i vissa länder olika former av bonusar för lärare som kan påverka beslutet att studera till lärare och även beslutet att fortsätta som lärare efter avslutad examen (dessa bonusar är inkluderade i diagram 126). Utbetalningar utöver lönen kan i dessa länder utgå, förutom för att belöna ytterligare ansvar eller prestationer, till personer som undervisar i skolor som ligger i segregerade områden eller där det finns en hög proportion elever som inte har ursprungsspråket som modersmål. I Sverige finns det inte sådana bonusar som premierar det senare.

svarande utbildningslängder, det vill säga något under den genomsnittliga relativlönen.

I de flesta länder tjänar mellanstadielärare mindre än den genomsnittliga personen med motsvarande utbildningslängd. I Finland, som ofta framhålls i debatten om lärarlöner och om hur attraktivt läraryrket är, är lönen för denna typ av lärare nästan lika hög som för andra grupper. Finland hamnar därför högt i jämförelsen.

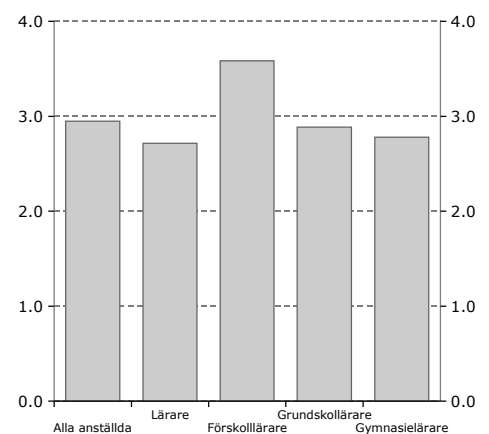
Löneutveckling

SNABBARE LÖNEUTVECKLING PÅ FÖRSKOLE- ÄN GRUNDSKOLE- OCH GYMNASIENIVÅ DE SENASTE ÅREN

I den följande analysen används lönestrukturstatistiken för att studera lärares löneutveckling.¹⁶⁴ På grund av ändrad yrkeskodning 2014 går det inte att följa utvecklingen för lärare uppdelat på gymnasie- respektive grundskolenivå mellan 2013 och 2014.¹⁶⁵

Löneutvecklingen sedan 1996 skiljer sig åt mellan de olika lärargrupperna. Grundskol- och gymnasielärare har i genomsnitt haft något lägre löneökningar än övriga på arbetsmarknaden med samma utbildningsnivå, medan förskollärare i genomsnitt haft högre löneökningar (se diagram 127). Utbildningsnivån bland förskollärare har höjts mer än för övriga på arbetsmarknaden och det har också medfört högre lön, men även med hänsyn tagen till utbildningsnivå har förskollärarna haft jämförelsevis stark löneutveckling. En större andel förskollärare hade 2013 löner som låg nära eller över grund- och gymnasielärares månadslöner jämfört med 1996 (se tabell 15). Genomsnittslönen för en grundskollärare var 2 900 kronor högre än för en förskollärare 1996. Skillnaden hade minskat till 2 000 kronor 2013 (se tabell 15). Den långvariga bristen på förskollärare kan ha bidragit till utvecklingen.

Diagram 127 Genomsnittlig årlig löneutveckling 1997–2013, minst tre års eftergymnasial utbildning
Procent

Anm. En ökande andel förskollärare, som har lägre lönenivåer än övriga lärare, bidrar till att den sammanlagda löneökningstakten för lärare blir lägre än alla tre delgrupper var för sig.

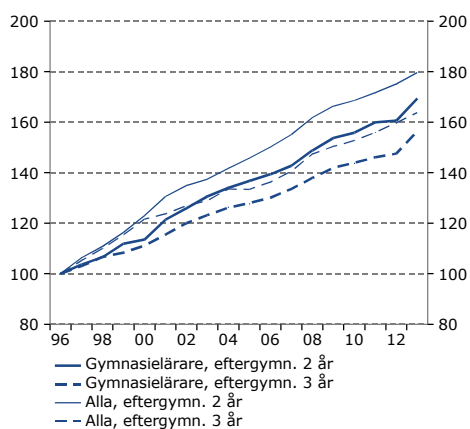
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁶⁴ Statistiken samlas in årligen på individnivå och publiceras med två års eftersläpning. Statistiken anger inte vilket centralt kollektivavtal som en anställd är direkt påverkad av. Lärare i kommunal sektor berörs dock sannolikt av de avtal som tecknats mellan Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) och de två stora fackförbunden för lärare, Lärarförbundet (LF) och Lärarnas Riksförbund (LR). Statistiken bygger på en totalundersökning i kommunal sektor och ett urval för privat sektor.

¹⁶⁵ I statistiken klassificeras yrkesgrupper enligt Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK). Innan 2014 används SSYK96, där lärare inom estetiska och praktiska ämnen har egen kod men inte delas upp efter grundskole- och gymnasienivå. Från och med 2014 används SSYK2012, där lärare inom estetiska och praktiska ämnen delas upp efter utbildningsnivå men inte har en egen kod som gör att de kan särskiljas från lärare inom andra ämnen. Jämförbara grupper för gymnasie- respektive grundskolelärare (inklusive alternativt exklusive lärare inom estetiska och praktiska ämnen) går därför inte att följa mellan 2013 och 2014.

Diagram 128 Medellön efter yrke och utbildning

Index 1996=100

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet

Totalt bland lärare med minst tre års högskoleutbildning utgör förskollärare en minoritet, vilket gör att den genomsnittliga löneutvecklingen för lärare sammantaget främst påverkas av de andra lärarkategoriernas långsammare löneutveckling (se diagram 127). Förskollärare, som har lägre lönenivåer än de andra lärargrupperna, har över tid ökat sin andel av lärarkåren (se diagram 123, diagram 124 och tabell 15). Lärarnas sammanlagda löneökningstakt blir därför lägre än i alla tre ingående delgrupper.

UTBILDNINGSNIVÅN HAR ÖKAT MER BLAND ÖVRIGA YRKESGRUPPER ÄN BLAND LÄRARE

Gymnasielärare hade högre löner än gruppen anställda utöver lärare 1996, men har sedan dess haft en långsammare löneutveckling än andra yrkesgrupper, även jämfört med de med eftergymnasial utbildning kortare än tre år (se diagram 128).

När löneutvecklingen för hela arbetsmarknaden jämförs med lärarnas bör det noteras att bland anställda (exklusive lärare) har andelen med en högskoleutbildning om minst tre år mer än fördubblats mellan 1996 och 2013 (se tabell 17). Andelen lärare totalt med minst tre års eftergymnasial utbildning har samtidigt ökat med en tredjedel. Det beror främst på att andelen förskollärare med minst tre års utbildning ökat från 6 till 45 procent under perioden.¹⁶⁶

¹⁶⁶ Förskolläraryrket har förändrats och förlängts i flera steg. År 1993 förlängdes den från drygt två till tre år. År 2001 förlängdes förskolläraryrket från 3 till 3,5 år. Hösten 2011 startade en ny lärarutbildning som leder till fyra olika lärarexamina, däribland en särskild lärarexamen för förskollärare, se sammanställning i Förskolan (2012).

Tabell 17 Anställda efter utbildning enligt lönestrukturstatistiken

Procent respektive procentenheter

Utbildning	1996	2013	Förändring
Lärare			
Högst gymnasieutbildning	6,4	8,2 ¹⁶⁷	1,7
Eftergymnasial utbildning	93,6	91,8	-1,7
Kortare än 3 år	42,9	24,2	-18,7
Minst 3 år	50,6	67,6	17,0
Alla anställda exkl. lärare			
Högst gymnasieutbildning	74,4	60,9	-13,5
Eftergymnasial utbildning	25,6	39,1	13,5
Kortare än 3 år	14,0	14,8	0,8
Minst 3 år	11,6	24,3	12,7

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Lönespridning

LÖNESPRIDNINGEN BLAND LÄRARE HAR ÖKAT FÖRST PÅ SENARE ÅR

Som nämnts tidigare bestämdes lärarnas löner fram till 1996 i hög grad av centrala avtal, vilket ledde till att lönerna i hög grad koncentrerades kring vissa nivåer. Av grundskollärarna hade 6,5 respektive 10 procent 23 000 respektive 25 000 i månadslön, avrundat till 500-tal kronor (se diagram 129).¹⁶⁸ Motsvarande koncentration kring vissa lönenivåer sågs även bland gymnasielärarna samma år. Det var också relativt stora löneskillnader mellan förskollärare och de två andra lärarkategorierna. År 2013 var lönerna jämnare fördelade mellan de olika undervisningskategorierna och utmärks i lägre grad än tidigare av koncentrationer kring vissa lönenivåer (se diagram 130). Det kan tyda på att lokal lönebildning har fått avsedd effekt i meningen att lönen ska vara mer individuellt anpassad när det inte finns en centralt avtalad löneökning beroende på yrkesroll och erfarenhet.

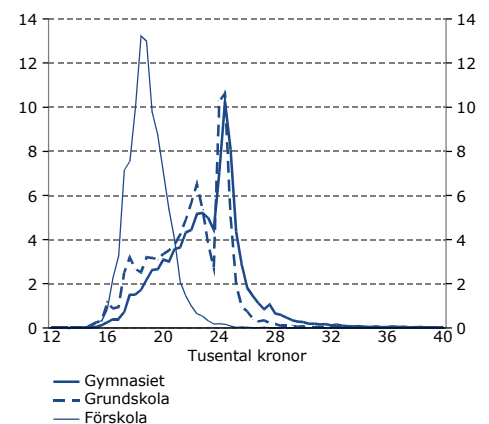
Den ökade graden av individuellt förhandlad lön har dock inte gett stora avtryck i relationen mellan höga och låga lönenivåer inom avtalsområdet. Denna relation mäts normalt som en kvot mellan den undre gränsen för den högsta

¹⁶⁷ På förskole-, grundskole- respektive gymnasienivå hade 10, 6 respektive 8 procent av lärarna högst gymnasial utbildning 2013.

¹⁶⁸ Uttryckt i 2013 års priser.

Diagram 129 Lärares lönefördelning 1996, efter undervisningsnivå

Andel inom respektive 500-kronorsklass, procent

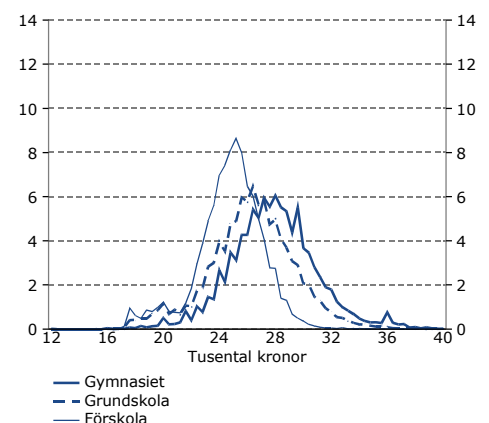

Anm. 2013 års priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 130 Lärares lönefördelning 2013, efter undervisningsnivå

Andel inom respektive 500-kronorsklass, procent

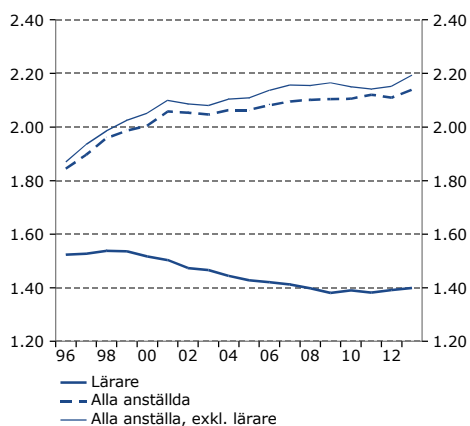

Anm. 2013 års priser.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Lönespridning P90/P10

Percentilkvoter

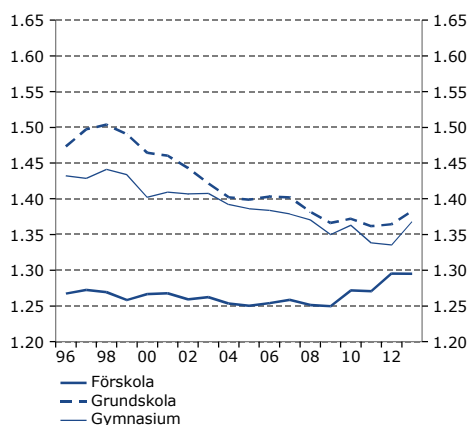

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet

Diagram 132 Lönespridning P90/P10 kvinnliga lärare

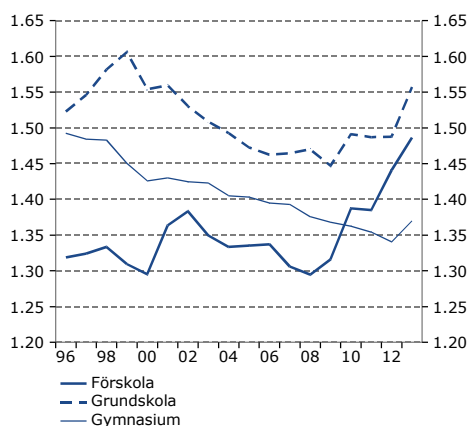
Percentilkvoter

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 Lönespridning P90/P10 manliga lärare

Percentilkvoter

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

lönegruppen och den övre gränsen för de lägsta lönerna. En högre kvot betyder större spridning och en lägre betyder att den totala lönefördelningen är mer sammanpressad.

I lönefördelningen för alla anställda oavsett yrke hade en högvärd, definierad som att 90 procent har lägre lön (P90),¹⁶⁹ en lön som var 2,2 gånger så hög som en lågvärd, definierad som att 10 procent har lägre lön (P10). Motsvarande lönespridning samma år uppgick till 1,4 för lärare (se diagram 131). Lönestrukturen är av förklarliga skäl betydligt mer sammanpressad för yrkesgruppen lärare än för alla anställda sammantaget. Detta eftersom det är en högre homogenitet av arbetsuppgifter och kompetens bland lärare jämfört med de mer heterogena arbetsuppgifterna och kompetenserna som finns fördelade bland alla anställda på arbetsmarknaden.

Under perioden 1999 till 2009 minskade lönespridningen för lärare totalt sett, och den har sedan dess varit relativt oförändrad. Lönespridningen minskade fram till 2009 för både grundskol- och gymnasielärare. Lönespridningen var däremot ungefär densamma under perioden för kvinnliga förskollärare, som uppvisar den lägsta lönespridningen (se diagram 132 och diagram 133). Lönespridningen för kvinnliga förskollärare har ökat 2010–2013 samtidigt som denna grupp har ökat i antal (se diagram 123). Eftersom lönespridningen för kvinnliga förskollärare är lägre jämfört med de andra delgrupperna betyder en ökad andel kvinnliga förskollärare att lönespridningen för lärare totalt sett blir mindre.

Diskussion

LÖNEUTVECKLINGEN FÖR LÄRARE SAMMANTAGET I LINJE MED ÖVRIGA ANSTÄLLDA

För lärarna sett som en grupp och har löneutvecklingen sedan 1996 följt löneutvecklingen på hela arbetsmarknaden. Det är i linje med en analys av Medlingsinstitutet som noterar att alla centrala löneavtal, även de som innefattar helt lokal lönebildning, innehåller skrivningar om att den internationellt konkurrensutsatta industrins avtalade löneökningar ska beaktas.¹⁷⁰ Inom avtalsområdet har dock löneutvecklingen sett olika ut beroende på vilken undervisningsnivå som studeras.

Bristen på förskollärare har varit hög länge, medan läget varit mer balanserat för de två övriga lärarkategorierna. Inom ramen

¹⁶⁹ Se förklaring i marginalen på sidan 59 i kapitel 4.

¹⁷⁰ Se kapitel 10 i Medlingsinstitutet (2015).

för denna fördjupning går det inte att skatta vad som därutöver förklarar den relativt långsamma löneökningstakten för grundskol- och gymnasielärare.

SVÅRTOLKAD LÖNEUTVECKLING MED SIFFERLÖSA AVTAL

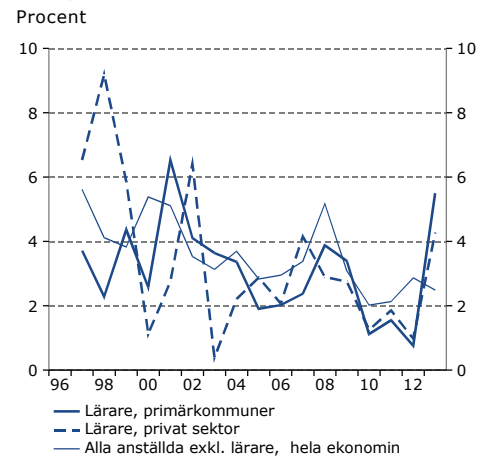
I diagram 134 visas årliga löneökningstakter sedan 1996 för lärare uppdelat på privat sektor respektive primärkommuner.¹⁷¹ De år som avtalsmässigt står ut i primärkommuner är treårsperioden 2002–2004 respektive år 2007 då det inte fanns något garanterat avtalat löneutrymme för lärare under respektive period, så kallade sifferlösa avtal. De kommunala lärarnas löner ökade i genomsnitt snabbare 2002–2004 än lönerna för andra på arbetsmarknaden, men långsammare 2007.

INDIVIDUELLA FAKTORER SPELAR STÖRRE ROLL FÖR LÖNEUTVECKLINGEN

Med individuell lönesättning kan faktorer som erfarenhet, utbildningsnivå och undervisningstyp bidra mindre till lönesättningen och ge utrymme för en mer prestations- eller marknadsmässigt relaterad lön. Övergången från kollektivt till individuellt präglad lönebildning kan analyseras genom att mäta i vilken grad mätbara faktorer påverkar lönen.¹⁷² Regressionsanalys har använts för att skatta lärarlönernas samband med kön, erfarenhet¹⁷³, utbildningsnivå, undervisningstyp samt sektor. I diagram 135 redovisas den skattade förklaringsgraden för varje år. De bakomliggande faktorerna förklarar successivt allt mindre av lönevariationen mellan åren 1996 och 2007. Därefter har den negativa trenden avtagit även om det finns variationer mellan åren. Det indikerar att andra faktorer än de direkt mätbara över tid har fått större betydelse i lärarnas lönesättning. Sådana faktorer mäts inte i statistiken men kan exempelvis vara lärarskicklighet, förmåga att ta nya initiativ, hantera elever med problem och utökat ansvar.

Ett viktigt bidrag till att mätbara faktorer minskat i betydelse efter övergången till individuell lönesättningen är att den tidigare höga korrelationen mellan ålder och lön sjunkit. Den relativa skillnaden mellan en 50-årig och en 26-årig lärarens lön har mins-

Diagram 134 Löneökningar efter sektor och yrke

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Förklaringsgrad, lärarlöner, hela ekonomin

Anm. Löner för lärare där förskol-, grundskol- och gymnasielärare avses.

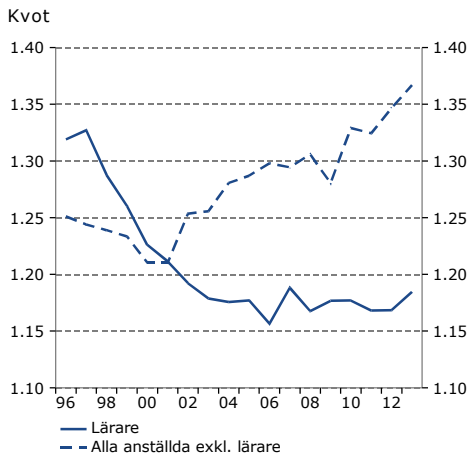
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet

¹⁷¹ År 2013 ökade lönerna för lärare kraftigt, med flera procentenheter mer än övriga arbetsmarknaden. Förstelärrarreformen bidrog förmodat positivt till det, men det höga utfallet beror främst på att de lönerevisioner som följde på 2012 års löneavtal i hög grad påverkade först 2013 års statistikutfall. Den uppmätta löneökningstakten 2012 är även därför svag för lärare.

¹⁷² Liknande analys görs även i kapitel 5 i Granqvist (2013). Se även le Grand m.fl. (2001).

¹⁷³ Det finns inte generell och tillförlitlig information om arbetslivserfarenhet i datamaterialet. Därför används ålder som en proxy.

Diagram 136 Lön för 50-åriga anställda i förhållande till 26-åriga anställda, hela ekonomin

Anm. Lärare avser förskol-, grundskol- och gymnasielärare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

kat påtagligt sedan 1996 (se diagram 136).¹⁷⁴ När centralt avtalade lönenivåer för viss erfarenhet försvann ur lönebildningen minskade alltså löneskillnaderna mellan yngre och äldre lärare. Detta indikerar att de lärare som i lägre grad påverkats av en mer centraliserad lönebildning löner under sin karriär har gynnats lönemässigt. Ett annat viktigt bidrag till att mätbara faktorer minskat i betydelse är att könsskillnaderna minskat (se tabell 16).

ÖKAD BRIST PÅ LÄRARE SAMMANFALLER MED ÖKAD LÖNESPRIDNING

Efterfrågan på framför allt förskollärare är och har varit hög i förhållande till utbudet under en längre tid.¹⁷⁵ Den höga efterfrågan under senare år beror till stor del på den demografiska utvecklingen med allt större barnkullar i förskoleåldern. Sedan några år tillbaka medför den demografiska utvecklingen även kraftigt stigande kullar inom grundskolan. Däremot dröjer det ytterligare några år innan kullarna på gymnasiet ökar påtagligt. Skollagens krav på legitimation påverkar arbetsmarknaden för de flesta kategorier av lärare och genomgående gäller att bristen väntas bli stor.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Se också Söderström (2006).

¹⁷⁵ SCB (2015).

¹⁷⁶ Arbetsförmedlingen (2015).

Referenser

- Arbetsförmedlingen (2015), *Var finns jobben?*, URA 2015:1, januari 2015, Arbetsförmedlingen.
- le Grand C., R. Szulkin och M. Thålin (2001), "Lönestrukturens förändring i Sverige", i Fritzell, J., M. Gähler, och O. Lundberg, (red.), *Välfärd och arbete i arbetslöshetens årtionde – antologi från Kommittén Välfärdsboks slut*, SOU 2001:53.
- Granqvist, L. (red.) (2013), *Lönespridning*, SNS Förlag, 2013.
- Förskolan (2012), "Barntädgården har vuxit upp", 20 februari 2012.
- Konjunkturinstitutet (2013), *Lönebildningsrapporten*, 2013.
- Lärarnas riksförbund (2015), "Avtal inom privat sektor.", Löner, lagar & avtal/Avtal, 24 augusti 2015, www.lr.se
- Medlingsinstitutet (2014), *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2013*, Medlingsinstitutets årsrapport.
- Medlingsinstitutet (2015), *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2014*, Medlingsinstitutets årsrapport.
- OECD (2014), *Education at a glance 2014*, oktober 2014, OECD.
- Regeringskansliet (2015), "Investeringar i skolan för mer kunskap", promemoria 2015-09-01, www.regeringen.se.
- SCB (2015), *Arbetskraftsbarometern 2014*, rapport 2014:2, SCB.
- Skolverket (2014), *Vem är försteläraren?*, rapport, februari 2014, Skolverket.
- Söderström, M. (2006), "Evaluating institutional changes in education and wage policy", *Ekonomiska studier* 2006:3, Uppsala universitet.